

Co je dar?

„Jde o uskutečňovanou možnost života. Před námi se tak odkrývají možnosti, jak se jsoucím – tedy darem, naložit, jak se k němu postavit.“ – **asociace daru**

„Obstarávající modus – způsob života se čas od času narušuje, ale my v tom periodickém narušování obstarávací rutiny vidíme nepatřičnost. Jeho narušování totiž ukazuje, že právě život sám není vůbec samozřejmý.“ – **možnost cesty vnímání daru**

„Herakleitos tvrdí: nač lidé denně naráží, zdá se jim cizí.“ – **o darech všednosti**

Dar očima Miloslava Bednáře – natočeno v úterý 22. května 2018 odpoledne v pracovně profesora Miloslava Bednáře v Jilské 1, Praha 1 v

Dialog s Miloslavem Bednářem:

MS: *Pane profesore, je pozdní květen roku 2018. Máme-li hovořit o spektru darů, které nám byly dány a které nás v životě provází, rád bych se zeptal, jaké máte asociace se slovem dar? Co si pod pojmem dar vybavíte?*

MB: Jde o uskutečňovanou možnost života. Před námi se tak odkrývají možnosti, jak se jsoucím – tedy darem, naložit, jak se k němu postavit. To znamená – jak žít, jak se postavit k tomuto daru. Lidé se domnívají, že je to samozřejmé. Životy se ale setkávají s přelomovými chvílemi a lidé, prožívší takové události chápou, že život není samozřejmý. Smrt je všude kolem nás a možnost, že se někdo nenarodí, je celkem známá. V takových chvílích se nesamozřejmost lidem ukazuje, ale většinou se na ni pohodlně „zapomene“ díky životnímu obstarávacímu shonu. Jsou však chvíle, kdy se nám před oči periodicky vrací skutečnost, že to, co jest, není vůbec samozřejmé – a to co je, se dá označit jako dar. Neboť tehdy jsme účastni věčnosti, tedy ve chvílích, kdy se nám skutečnost ukáže jako zásadně nesamozřejmá.

MS: *Asociaci daru jste spojil s darem života.*

MB: Je to dar nejpodstatnější. Od toho se odvíjí nikoli jen podružné dary, ale velmi podstatné. Bytostně nesamozřejmý, a pro lidství jako takové zřejmě nejpodstatnější, je dar svobody. Je zřejmé, že láska je dar, že přízeň je dar. To je odvozeno od nejpodstatnějšího daru, jenž je zjevně nesamozřejmý, a kterým je náš život, naše pobývání na světě.

MS: *Sám si vzpomenete na chvíle, kdy jste byl obdarováván rodiči?*

MB: Téměř u každého člověka tomu tak je, že se rodí do přirozeného světa přízně, díky tomu můžeme zakoušet pocit domova. Tento dar má již dva základní rysy. Je v tom přízeň – domov. Poté je zde cizota. To, co nám narušuje přízeň domova, co bychom raději nezakusili, avšak tento rys je nezbytnou odvrácenou stranou fenoménu přízně domova, je tam též – a to od počátku. Obdarování rodiči je takto též bytostně dvojznačné.

MS: *Tuto skutečnost si člověk uvědomuje v době, kdy již „bere“ rozum a s odpovídajícím odstupem.*

MB: Právě, že ona přízeň nás provází od počátku, ale je otázka, co ji narušuje. Podíváte-li se na čerstvě narozené dítě – to se často buď směje, anebo pláče. A pláče tehdy, když mu přízeň domova něco nebo někdo narušuje, a co je mu proto cizí. Zdůrazňuji: od počátku je zde obojí. Je zde jednak přízeň, ale i onen narušitelský prvek. Tuto základní dualitu vztahu ke světu dítě zakouší od počátku života. Člověka zásadním způsobem utváří a každý ji v sobě jako základní princip individuálního vztahu ke světu nese v rozmanitých podobách po celý život.

MS: *Prosím vás, jste přesvědčen, že se o daru ve společnosti mluví, nebo je to téma, které bereme jako cosi, co je skryté, přítomné, ovšem není potřeba se k tomu vracet.*

MB: Například rodina drží pohromadě tím, že se v ní objevuje dar domova. Tam se o tom může i nemusí mluvit. Pokládá se to za něco velmi zásadního pro životní ukotvení. Jinak, v ne tak aktivních mezilidských vztazích, se o daru mluví méně, přestože i ony mohou být darem. To se však pokládá za samozřejmost - a to buď příznivou, anebo nežádoucí, ale jako dar se to neoznačuje.

MS: *Domníváte se, že v dnešní době mnohé člověk redukuje na finance? To, co jste zmínil, jsou dary nemateriální, stejně jako dar života.*

MB: To nemateriální tam vždy je. Materiální úživa, přežívání, realizace pudu sebezáchovy je zásadně materiální. Máme potřebu: najíst se, napít se, mít hmotnější domov kolem sebe. To se dá označit za materiální základ. To, o čem mluvíte, je pozdější, následné. Asi je dobré se vyjadřovat k honbě za penězi. Je to ale skutečnost, odvozená od základní materiální potřeby. Můžeme tento stav nazvat deficientní modus - úpadkový způsob a směr toho původního, co ve své podstatě úpadkové není.

... Význam darování ...

MS: *Měli bychom se také zeptat, co znamená vést člověka k daru - tedy k tomu, aby jedinec dokázal ze svého prostoru - někdy komfortní zóny, vyjít vstříc druhému.*

MB: Je to problém sám o sobě. Nastane-li to, člověka často znejistí, že něco takového vůbec může nastat, tedy vykročení k fenoménu daru existence. Je to poukaz, jež si člověk může, ale nemusí uvědomit. To, že vůbec je - a jak je, že není samozřejmé. Nejdůležitější na tom je právě ta zcela základní skutečnost, že to vůbec není samozřejmé. Běžně žijeme v představě, že to je samozřejmé, nicméně je to přesně naopak. Poukážete-li na to, člověka zásadním způsobem znejistíte. Ale dá-li se člověk takto principiálně znejistit, je otevřen k tomu, co to fenomén daru vlastně je a může se podle toho i vědomě chovat.

MS: *Jste-li znejistěn, můžete k sobě přizvat tajemství.*

MB: Je to otřásající záhada, div divů. Právem se totiž poukazuje na to, že jak svět a jednotlivá jsoucna, tak život sám, jsou v první řadě nezměrné divy. Označíme-li jako prvořadý div, pak tím říkáme, že se dotýkáme něčeho bytostně, principiálně nesamozřejmého, a tedy zásadně problematického.

MS: *Je člověk 21. století schopen zaznamenávat div sám, nebo jej opomíjí a svět je mu instrumentem?*

MB: Popsal jste teď běžný obstarávající modus - způsob života, který se čas od času narušuje, ale my v tom periodickém narušování obstarávací rutiny vidíme nepatřičnost, byť je to přesně naopak. Jeho narušování totiž ukazuje, že právě život sám není vůbec samozřejmý. Narušování jeho obstarávacího koloběhu ukazuje, že to je zásadní problém, což ale neradi slyšíme. Řekneme-li, že jsme lidé 21. století, cítím v tom klišé. Není to tak, že každé století je zásadně odlišné. Dějinné přeryvy se neřídí nějakými čísly letopočtu. V současnosti se obecně uznává, že svět je neklidný, nebezpečný, že válka je něčím, co je blízko nás. Jen se podívejte na Blízký východ. Je blízký, protože je blízký Evropě, což je ukázkou europocentrismu. Je zde také problém agresivního islamismu. A totalitarismu, což můžeme vidět v komunistické Číně, Vietnamu, Severní Koreji, na Kubě, ve Venezuele. Toto nám ukazuje, že svět není vůbec žádná selanka. Svět a současné dějiny 21. století jsou nanejvýš dramatické a pouhá instrumentalita na ně zdaleka nestačí.

MS: *Vámi zmíněná instrumentalita je zde, bohužel, proto, že máme zájem ovládat tento svět.*

MB: Ano, ale je vidět, že to je parciální pohled na svět, jenž vůbec nevystihuje jeho podstatu, a proto – žijeme-li tímto instrumentálním způsobem života – často narážíme, často zklamáváme ve svých nadějích a tužbách. Tím se ukazuje, že vše je ve skutečnosti podstatně jinak, což nás může navést k fenoménu daru – k jeho promyšlení takto: že vše, co zde je, je především nesamozřejmý, a proto radikálního údivu hodný dar.

... Kdo je dárce? ...

MS: *Tvrdíte-li, že vše, co je, je dar, můžeme se zeptat: kdo je ten velký dárce?*

MB: Není to žádný člověk. V náboženství je to zřejmé, je jím Bůh. Je ale nutné tyto zdánlivé samozřejmosti dotazovat. Můžeme si ukázat, pokud se tážeme, co je podstata – a co se nazývá božstvím, případně věčností, že to je určitý pohyb toho, jak se vše, co jest – a svět ukazuje, a že je to *především to základní, že se vůbec ukazuje*. Zdroj onoho jevení lze označit, vymežit, ovšem důležité je, že *to není žádná věc, že to není jednotlivé jsoucno*, byť se Pánbůh maluje jako pohledný dědeček. Lze tvrdit, že je to to, co způsobuje, že to, co je, není vůbec samozřejmé a to, co je problém hodný otázky, tedy abychom se na takový stav ptali: co to je, když to je. Je možné to označit jako Boha, ale to je náboženská odpověď, jež cílí k jádru problému. Je nicméně dobře možné k problému přistoupit i jinak.

... Filozofie, či teologie? ...

MS: *Kdo je dárce? Jaká disciplína nabízí lepší odpověď? Filozofie, nebo teologie?*

MB: Teologie má mnohé nalinkováno. V teologii můžeme nalézt popis toho, co je Bůh. Je to pokus – o spíše popularizační výklad podoby světa, který se povrchně dotýká filosofie. Myslím si, že v ní mnohé „klouže“ na povrchu věci. Můžeme v tom vidět nabádání, jsou to náboženské poukazy, ale nejde o skutečné zkoumání a odkrývání toho, jak a proč se svět ukazuje, jaký je život a vše, co je. Odpověď si, jak a proč se svět ukazuje, je otázkou, která cílí do hlubších vrstev, než že to vyřídíme s Bohem a on to tedy vše samozřejmě řídí a dopadne to podle určitých schémat, jež si můžeme někde přečíst.

MS: *Bůh, který byl nehybným hybatelem ...*

MB: To je první filosofická odpověď na otázku po bohu, nacházíme ji u Aristotela. Ten jako první používá systematicky vyvozený pojem boha. Je to nehybný hybatel, jehož podstatou je to, co označuje jako *myšlení myšlení*, což můžeme vnímat jako dokonalost poznání – a tím se vytváří všemocnost, což je ono absolutní hybateství. Jedná se o první soustředěnou odpověď na otázku po zdroji všeho, co jest, jež odpovídá, že je to bůh, jehož podstata je filosoficky precizně vymezená. Měli bychom přiznat, že zde nejde o teologii, ale o filosofii. Proč by tam nepatřilo slovo bůh? Filosofického Boha má Leibniz, což je u něj nejvyšší monáda. Například Friedrich Wilhelm Hegel jej také zahrnuje do svého filosofického systému. Bůh, resp. náboženství, je u Hegela pojem ve formě představy. Čím se zabývá pojmově filosofie, to v podobě představy, případně představitelného příběhu podává náboženství, které však má oproti filosofii tu nespornou výhodu, že je přístupnější širším vrstvám lidí. Příběh je snáze představitelný než soustředěné filosofické zkoumání. Například dramatický příběh Ježíše je známý téměř všeobecně.

MS: *Máte jasnou osobu, jasné pojmenování etického jednání, jasnou podobu spásy.*

MB: Pojmem ve formě představy myslí Hegel filosofii. Co si však můžeme představit je Ježíšův životní příběh. To je centrum. O tom káže každý farář, kněz či kazatel křesťanských církví a říká to každý několikrát týdně všem, kteří si to chtějí poslechnout. Je to to velmi záslužná činnost.

MS: *Možná tento koncept lidem zevšedněl.*

MB: Záleží na způsobu podání, je zde příběh, s ním problém, ale často chybí schopnost, vyhmátnout podstatu.

MS: *Snaha o definování podstaty jistě v podání obsažena je, ovšem ne každému je dáno stejnou měrou – jednomu vysvětlit, jinému pochopit.*

MB: V případě křesťanství to vystihuje dost. Právě křesťanství je náboženství, z něž by měl Platón radost. Náboženství podstatu vystihuje, ale nejde o její ucelené zkoumání. Nacházíme tam pedagogický návod, každé křesťanské kázání je pedagogická přednáška, ale chybí tam určitá kritičnost, sebekritičnost, což souvisí s tím, že by kazatel lidi v kostele mohl znejistit. Co by se stalo, kdyby pronesl: Bůh je nesamozřejmost našich životů, náš život je problém. Na to sice každé kázání naráží, ale jen opatrně, na povrch zásadního problému.

MS: *Pane profesore, ale vždyť každý farář má zájem zpevnit víru.*

MB: Proto to také dělá, a proto si to zvolil jako své povolání, pokud se tak stalo dobrovolně. Tak to bývá. Právě v tom je pedagogický záměr.

MS: *Možná etický.*

MB: Zásadně!

MS: *Domníváte se, že si lidé uvědomují přítomnost Tvůrce ve svých životech?*

MB: Ano, ale nemusí tomu tak říkat. U nás se někteří označují za ateisty. Tak bych to neřekl. Většina lidí v něco věří, byť většina nejsou praktikující členy nějaké církve. Příznějme si: často se nám životní záměry nedaří uskutečnit. Bezprostřední reakcí je, že neúspěch svádíme na okolí, na druhé, ale měli bychom se podívat na sebe sama, zda my nejsme příčinou nezdaru.

MS: *Lze tedy říci, že záměry Tvůrce se mnohdy nepřekrývají s našimi.*

MB: Herakleitos tvrdí: nač lidé denně naráží, zdá se jim cizí. Setkáváme se s tím, že se nám ne vždy daří, co bychom chtěli. Není nám absolutně nejlépe v tom kýženém smyslu, že bychom všeho, co si přejeme, absolutně a bez obtíží dosáhli. To tedy nemůžeme říci nikdy. Jednoduše stále narážíme – a tím se nám ukazuje a působí na nás fenomén cizoty. Zároveň je to výzva zamyslet se nad tím, zda nenarážíme právě proto, že svůj život vedeme způsobem, který je bytostně problematický, a jenž by se tedy mohl a měl změnit.

MS: *Problematicčnost je součástí daru života. Snad je to i záměr dárce.*

MB: S tímto pojetím souhlasím. Poté můžeme říci, že samotná problematicčnost je darem. Nepamatuji si, že by se v kostelech kázalo v duchu: je to boží dar, že jsme v problémech. To by vyžadovalo značně odvážného kněze, resp. kazatele. Nejsem z těch, kteří si myslí, že je tomu tak v kazatelské praxi. Rád bych se mýlil...

MS: ... **Máme znát dárce? ...**

MS: *Ještě se vraťme k dárce. Musíme jej znát?*

MB: Můžeme jej poznávat, ale také ne. Pouze je zde možnost, která je výzvou. Většinou je to tak, že stane-li se něco, co do našich životů zasáhne dramaticky, jako bychom se touto cestou vydávali, uvědomovali si její směr, ovšem to je začasť odsunuto a překryto každodenností – a říká se: život jde dál. Měli bychom se ale vážně tázat, jaký je to ve skutečnosti život?

MS: *Jsem přesvědčen, že je dobré znát svého dárce. Jen si vzpomeňme na slova člověka, který je v potížích: „Bože, zachraň mě“!*

MB: Tento přístup může trvat pouze chvíli. Ochrání-li vás Pánbůh, brzy na něj zapomenete.

MS: *Domnívám se, že „vinna“ je konkurence našeho ega v nás, což může mít inflační podobu: Je-li nám dobře, stáváme se Bohy.*

MB: Tento sklon zde skutečně existuje. Herakleitos připomíná: „pro lidi není lepší, děje-li se, co si přejí.“ Pro lidi je tedy lepší, když je to naopak, když to, co si přejí, se neděje.

MS: *Je tam vyjádřena porobenost. Následuji síly, které mi umožňují život, nicméně zároveň jsem si vědom, že nejsem pravým kormidelníkem svého života.*

MB: Skromnost a pokora je teoreticky nedílným atributem našeho životního rozvrhu, nicméně tomu tak zpravidla v životní realitě není. Je zde zkušenost, že pokud se někomu daří, považuje se na ředitele zeměkoule.

MS: *Co dělat, abychom si uvědomovali, že je zde dárce, jehož činy překračují naše chápání,*

MB: ... a proto se nám to nedaří. Jsou výjimky, že se lidem vše daří, ovšem myslím si, že je dobré být vděčný i za dar, že se nám leccos nedaří. Je to dar, který nám říká: pozor, svět zde není kvůli tobě.

MS: *Jde o zásadní poznání, které by si člověk měl uvědomovat.*

MB: Kondicionál „měl by“ je jedna věc, ale zda se tak děje, je věcí druhou.

MS: *V minulosti bylo zvykem, že věřícího doprovázel životem křížek, rodina ve svém obydlí jako boží požehnání, kde bylo vyjádřeno prostě: kde sídlí Bůh, tam se nouze neusadí. Odráží se tam přítomnost života, jenž není samozřejmý.*

MB: Lidský život byl namáhavý, a aby lidé přežili, ba měli se lépe, museli v potu tváře obdělávat půdu. K poznání měli blíž, než když jsou zaopatřeni a pokládají to za samozřejmost.

MS: *Pokud se člověk nad tím zamýšlí, není tedy největším darem vědomí nesamozřejmosti?*

MB: Mohli bychom k tomu tak přistoupit. Možnost si to uvědomit je dar nejvelkolepější.

MS: *Nevystupuje zde Bůh, ale vztah subjektu k sebe samému – sebereflexe, že ke všemu musím přistupovat nesamozřejmě. Jsem zde nyní, ale již v dalším okamžiku zde být nemusím. Žiji ve světě, ale ten zde již za okamžik být nemusí.*

MB: Astronomové dobře vědí, že Země zde jednou nebude.

MS: *My lidé bychom měli vědět, že je svět přirozený – a svět planetární. Právě planetární svět se od toho fenomenálního liší. Lidské uvažování je odlišné od úvah řádu planet.*

MB: Na druhé straně úvahy o světě náleží do souvislosti řádu pohybu planet, a proto to není nic mimo realitu.

MS: *Děkuji vám za úvod do prostoru darů a snad si je postupně ukážeme v konkrétních životních případech.*